

of international treaties right of 1969. The system of principles that are applied in international legal practice of interpretation of treaties is suggested in the paper. It's found out that in the process of interpretation of international treaties principle of human rights the attention should be paid to the position of international judicial, quasi-judicial or monitoring bodies, which jurisdiction is spread on issues of interpretation and applying of corresponding international treaties.

Key words: *human rights, international treaties, implementation, interpretation, principles of interpretation, international standards of human rights, national interpretation, European court of human rights.*

Стаття надійшла 23 жовтня 2018 р.

УДК 347.513–518(438)/1918–1939 pp./

О. Б. Онишко

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОЗА ВИНИКНЕННЯМ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА НОРМАМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ПОЛЬЩІ (1918–1939 pp.)

Розглянуто проблему відшкодування шкоди на підставі делікту, тобто протиправних дій, вчинених умисно чи з необережності, відповідно до норм цивільного права Польщі (1918–1939 pp.). Визначено обставини, з настанням яких на винного покладалася відповідальність відшкодування шкоди за спричинені з його вини неправомірні дії. Проаналізовано основні випадки спричинення шкоди поза виникненням зобов'язальних правовідносин, охарактеризовано чинники за наявності яких наставала відповідальність. Акцентовано на особливостях відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Ключові слова: *відшкодування, шкода, зобов'язання, делікт, умови відшкодування, умови настання відповідальності, винна особа, неправомірні дії.*

Постановка проблеми. Цивільне право Польщі міжвоєнного періоду, куди і входила частина України – Східна Галичина і Західна Волинь, в особливому порядку здійснювало правове регулювання питань відшкодування шкоди і на підставі договору, і в позадоговірних зобов'язаннях. Притаманні риси відшкодування шкоди у сфері позадоговірних зобов'язань, тобто на підставі вчинення делікту, заслуговують уваги та аналізу, оскільки ця сфера правовідносин у сучасному українському законодавстві потребує доопрацювання, конкретизації та нових наукових пошуків з огляду на історико-правове підґрунтя їх виникнення та функціонування.

Стан дослідження. Важливими є наукові розвідки у сфері відшкодування шкоди, спричиненої деліктами у міжвоєнній Польщі, і польських науковців кінця XIX – початку XX ст., і представників сучасності. Найвагомішими, з нашого погляду, вважаємо праці: Ф. Золла, Р. Лонгчампса де Бер'є, Е. Тілла, Я. Васильковського, Г. Коніка, Е. Сковтовської-Боцян, К. Суйки-Зелінської, С. Плази, В. Макарчука, Б. Тищика, Є. Харитонова тощо.

Мета статті – проаналізувати правові форми виникнення та функціонування інституту відшкодування шкоди у позадоговірних зобов'язаннях на підставі делікту, що передбачає: аналіз визначених законодавством випадків відшкодування шкоди, спричиненої неправомірними діями відповідачів, або шкоди, спричиненої їх підопічними, власністю та силами природи, наявності чи відсутності вини власника чи третіх осіб, розміри та строки відшкодування.

Виклад основних положень. Зобов'язальні правовідносини у міжвоєнній Польщі були одними з найврегульованіших на законодавчому рівні. Предмет виникнення, зміни та припинення зобов'язань не становив особливих ускладнень для повноцінного і швидкого унормування Кодифікаційною комісією Польщі, яка у 1933 році прийняла Зобов'язальний кодекс Польщі (набрав чинності у 1934 році), на відміну від сімейного права, уніфікація та кодифікація якого викликала великий резонанс у тогочасному польському суспільстві.

Із факту виникнення шкоди обов'язок відшкодування не виникав, а виникав тоді, коли причина шкоди зазначалася в правових нормах, і лише з їх настанням винний ніс відповідальність. Такі причини тогочасна правова доктрина поділяла на дві групи. До першої належали випадки спричинення шкоди внаслідок невиконання договірних зобов'язань. До другої групи належало невиконання позадоговірних зобов'язань і потрібно було довести вину боржника іншим способом, ніж наявність договору. Однак наявність шкоди тягнуло за собою не лише факт вчинення особою делікту, а й спричинення шкоди іншими факторами, які могли і не залежати від волі боржника [1, с. 65–67]. Наприклад, спричинення шкоди тваринами, рухомими чи нерухомими предметами, які були у власності боржника, інша діяльність (видобуток руди чи нафти) тощо. Якщо були відсутні фактичні умови обов'язку відшкодування, забезпечення інтересів потерпілого могли бути визначені іншими нормами цивільного законодавства, наприклад нормами, які регулювали неправомірне збагачення, надання неправдивих свідчень тощо.

Зобов'язальний кодекс Польщі окремо визначав норми щодо відшкодування шкоди внаслідок невиконання зобов'язання (ст.ст. 239–

253) та норми щодо неправомірних дій, які спричинили шкоду (ст.ст. 134–167), оскільки неправомірні дії і були джерелом виникнення зобов'язання [2]. Так, відмінною була наявність вини та умов її виникнення.

Випадки спричинення шкоди поза виникненням зобов'язальних правовідносин, де виникав обов'язок відшкодування, виникали за таких умов: спричинення шкоди діями особи; спричинення шкоди особами, за яких винний ніс відповідальність (дітьми, підопічними, недієздатними чи обмежено дієздатними особами); спричинення шкоди тваринами та іншими предметами, діяльність та активність яких не залежала від волі відповідача; спричинення шкоди внаслідок застосування хімічних та електричних процесів (пари, газу, електрики) у зв'язку з діяльністю механічного транспорту та інших підприємств; спричинення шкоди внаслідок шкідливої для життя та здоров'я людини та навколишнього середовища діяльності підприємств (наприклад із видобутку нафти, газу, тощо) [3, с. 134–138].

У кожному із вказаних випадків відповідальною була інша особа. Так, в першому – виконавець, в другому – особа, відповідальна за нагляд, в третьому – власник чи користувач тварин, у четвертому та п'ятому – власники підприємства, закладу чи механічного засобу зв'язку та інших підприємств, діяльність яких спричиняла шкоду оточенню.

Відповідно до чинних у міжвоєнній Польщі норм, відповідальність не наставала лише на підставі наявності вини, а й за інших обставин, наприклад, особливого ризику (ст. ст. 151–153 Зобов'язального кодексу) або умов правомірності (ст. ст. 143, 149 Зобов'язального кодексу) [2]. Отже, наявність вини мала місце у випадках, коли неправомірні дії (умисні чи з необережності) здійснювалися всупереч правилам гідної поведінки в суспільстві та порушенням водночас прав і свобод інших осіб унаслідок нехтування відповідальності за свої дії чи за дії підопічних, помилкою в обранні виконавця того чи іншого правочину, і зрештою осіб – власників чи користувачів тварин. У разі виникнення особливого ризику за спричинену шкоду несли відповідальність особи, які займалися певною легальною діяльністю, однак небезпечною для суспільства на навколишнього середовища, навіть якщо шкода спричинена не з вини відповідача, а внаслідок сил природи. Щодо умов правомірності, то обов'язок відшкодування суд міг покласти на власника тварини, навіть якщо шкода спричинена не з його вини, а тваринами (стадо корів витоптало весь урожай), однак матеріальний стан потерпілого зазнав значних збитків, а власник тварин міг заздалегідь передбачити майбутню шкоду (наприклад, укріпити паркан, щоб завадити стаду перейти на сусіднє поле).

Складовою наявності вини та нанесеної шкоди був утворений між ними причинний зв'язок. Він полягав у тому, що спричиненої шкоди не було б без протиправного правочину, наприклад, від необережно кинутого сірника запалилася солома, від неї – будинок, унаслідок сильного вітру – згоріло все село, а під час гасіння пожежі постраждали люди. Обов'язок цілковитого відшкодування, покладений на одну особу, був би надто суворим, і тому польське зобов'язальне право міжвоєнного періоду накладало обов'язок відшкодування шкоди лише за наявності сукупного причинного зв'язку та встановленням розмірів допустимого відшкодування [4, с. 330–334].

Польська правова доктрина, імплементуючи норми Німецького цивільного кодексу, містила норми щодо відшкодування шкоди не лише фізичними, а й юридичними особами. Так, відповідальність за шкоду, спричинену підприємством, яке здійснювало видобуток сірки, від чого постраждали стічні води навколишніх сіл, несло саме підприємство, тобто юридична особа, а не власник особистим майном.

Вина у суб'єктивному значенні означала і наявність злого умислу, і необережність, недбалість, тобто недокладення максимальних зусиль для правомірної поведінки. У Зобов'язальному кодексі не вказано виміру межі докладення зусиль боржником для виконання зобов'язання, і лише у ст. 240 зазначено, що боржник несе відповідальність за прикладення старань, необхідних для чесного обороту товарів та послуг, або в певних правових відносинах.

В об'єктивному значенні вина, або неправомірні дії в розумінні Австрійського цивільного кодексу 1811 р. та Німецького цивільного кодексу 1896 р., які були чинними у міжвоєнній Польщі до 1934 р., могли вчинятися кожним, однак суб'єктивна вина покладалася на особу, яка володіла необхідним ступенем розуміння та свідомості [5, с. 138, 201–202, 311–313]. Якщо шкоду спричинено неповнолітньою чи недієздатною особою, навіть за наявності суб'єктивної і об'єктивної сторін вини та спричиненої шкоди, вказані особи не несли відповідальності за завдані збитки. На відміну від § 1308 Австрійського цивільного кодексу, який визначав наявність вини особи з 14 років [6, с. 128–130], Зобов'язальний кодекс Польщі факт настання відповідальності покладав на розсуд судді залежно від обставин справи.

Винний не ніс відповідальності за спричинену шкоду, якщо хворів на психічну хворобу, мав ознаки недоумства, а також фізичні вади (сліпота, глухота). За наявності фізичних вад, як і у випадках із неповнолітніми, законодавець залишав на розсуд суду винести правомірне рішення.

Оскільки неосудність винного виключала його відповідальність, то відшкодування шкоди належало його представникам чи опікунам, а через те, що відшкодування шкоди відбулося, то потерпілий не мав права звертатися до суду чи місцевого адміністративного органу з вимогою покарання винного. Однак, у випадку відсутності відшкодування з боку опікунів чи інших представників винного, суд міг зобов'язати винного (за фактом наявності у нього коштів чи майна), навіть і недієздатного чи його представників оплатити спричинені збитки [7, с. 1064]. Відшкодування збитків суд міг призначити і за наявності інших обставин (наприклад, потерпілий не вжив заходів необхідної оборони, щоб знешкодити нападника).

Загалом відшкодування шкоди безпосередньо не здійснювалося особами, які за віком, фактом неосудності чи фізичних вад не володіли повною дієздатністю, і відповідальність за їх поведінку несли треті особи відповідно до закону (батьки, опікуни, куратори), або договору (вчителі, вихователі, медперсонал тощо). Відшкодування здійснювали вказані треті особи, якщо у разі своєї недбалості, умисних дій чи бездіяльності не виконали свій обов'язок щодо нагляду за обмежено дієздатними підопічними чи неповнолітніми дітьми. Відшкодування не здійснювалося у випадках доведення третіми особами повного виконання своїх обов'язків по нагляду, і спричинені їх підопічними негативні наслідки неможливо було передбачити та відвернути.

Якщо шкода спричинена виконанням службових чи професійних обов'язків, і винний не перетинав меж необхідної оборони, то відповідальності така особа не несла. Однак, якщо винний зловживав наданим йому правом, тобто діяв всупереч добрим намірам та з бажанням своєї вигоди, то відповідальність наставала в будь-якому випадку [8, с. 92–95]. Наприклад, власник забороняв використовувати власний човен для порятунку потопаючого, або забороняв перейти через територію власного подвір'я сусідові у випадку надзвичайної ситуації. Зловживання правом з огляду на його мету, щоб спричинити шкоду іншій особі теж несло за собою наслідки відшкодування.

Зобов'язальний кодекс Польщі містив і норми щодо відповідальності за шкоду спричиненою тваринами, оскільки їх поведінка здебільшого не залежала від волі людини. Для відшкодування потрібно встановити зв'язок між твариною та особою, який полягав у наявності права власності у господаря на тварину чи права користування. Так, якщо власник надав право користування твариною іншій особі, і тварина спричинила шкоду, то відшкодування шкоди належало користувачу тварини.

Власники механічного транспорту, який рухався за допомогою сил природи (пару, газу, електрики, води) несли відповідальність за

шкоду, отриману внаслідок використання такого транспорту пасажирами, орендарями та іншими користувачами у випадку, якщо спричинена шкода настала внаслідок несправності транспортного засобу з вини власника.

Щодо власників індивідуальних механічних (автомобілів) або інших (віз, карета) транспортних засобів, то польське право продовжило термін дії німецьких правових норм у цій сфері, де визначалася солідарна відповідальність власника та водія. У випадку, коли транспортним засобом керував військовослужбовець під час несення служби, то відповідальності він не ніс [7, с. 1067].

Розмір відшкодування, якщо наслідком спричинення шкоди була смерть чи каліцтво, зумовлені будь-яким видом транспорту, становив 50 000 злотих, або 3 000 злотих щорічної ренти; якщо шкода заподіяна кільком особам – 10 000 злотих кожному. Позовна давність у вказаних випадках становила шість місяців із дня, коли потерпілий дізнався про шкоду та про відповідальну за це особу, а також три роки з моменту вчинення шкоди, не зважаючи на те чи довідався потерпілий про шкоду чи ні. Також існував обов'язок потерпілого протягом чотирьох тижнів повідомити відповідального за спричинену ним або його майном шкоду.

Якщо особа працювала за довіреністю чи на підставах трудового договору, то відповідальність ніс довіритель чи роботодавець.

Якщо шкода спричинена внаслідок аварії двох автомобілів, то водії несли взаємну відповідальність, а щодо третіх осіб (постраждалих) – солідарну відповідальність.

Стосовно літаючих апаратів (літаків, дирижаблів, аеропланів тощо) у законі чітко вказував на відповідальність власника за спричинену шкоду, однак власник міг її уникнути такої відповідальності, якщо довів, що шкода завдана внаслідок технічних перешкод (наприклад, розірвання трубки у моторі), силами природи чи «вищими силами». Зазвичай, при перевезеннях пасажирів тогочасні авіакомпанії укладали договори, і обов'язок відшкодування був прописаний в умовах договору, а розмір такого відшкодування не міг бути нижчим, ніж 20 000 злотих на одну особу. Угоди, в яких авіакомпанія відмовлялася від відповідальності за життя і здоров'я пасажирів, були нікчемними [9, с. 593–594].

Польська правова доктрина, беручи за основу римське право, розмежовувала два види шкоди: матеріальну та моральну. Матеріальною була втрата майна чи вигоди, яку зазнав чи міг отримати потерпілий внаслідок протиправних дій чи з необережності інших осіб. Від визначення ступеня вини (злий намір, недбалість) залежав розмір відшкодування шкоди.

Зобов'язальний кодекс Польщі не визначав, що будь-яка моральна шкода має бути відшкодована в обов'язковому порядку і повністю. Встановити розмір моральної шкоди було складніше, ніж матеріальної, оскільки він залежав від суб'єктивних особливостей постраждалого. Спосіб відшкодування моральної шкоди теж мав неабиякі труднощі, оскільки відновлення порушеного права було неможливим (наприклад, нанесення публічної образи, втрата єдиної дитини тощо). Так, чинне міжвоєнне законодавство Польщі визначало відшкодування моральної шкоди лише в особливих випадках, тобто розмір моральної шкоди залежав від обсягу фізичних чи моральних страждань, спричинених (умисно чи з необережності) потерпілому.

Розмір відшкодування встановлювався відповідно до обставин справи, а також бралася до уваги й обставина, за якої встановлювався факт причетності до збитків потерпілого. Розмір матеріальної шкоди залежав від ринкової вартості пошкодженої речі чи об'єкта та від об'єктивного значення, яке вказана річ мала для потерпілого (наприклад, предмет колекції, супроводжувальна собака сліпої особи тощо) [10, с. 225–227].

Залежно від виду об'єкта, якому завдана шкода, польська правова доктрина розрізняла шкоду, завдану майну та шкоду, завдану особі. До першого виду належала шкода, порушення майнових прав, втрата заробітку чи вигоди внаслідок хвороби чи перебування у в'язниці, втрата чи відмова у кредиті внаслідок розголошення особистих відомостей про особу тощо. Шкода, завдана особі, охоплювала: пошкодження тіла, розлад здоров'я, що спричинив зменшення продуктивності праці чи можливості працювати, смерть, позбавлення волі, інтимні образи та їх наслідки, втрата утримання (ренти) тощо.

У випадку пошкодження майна розмір відшкодування залежав від його ринкової вартості. Однак Зобов'язальний кодекс Польщі містив особливі норми щодо відшкодування за нанесення тілесних ушкоджень чи спричинення розладу психічного здоров'я, які полягали у: відшкодуванні коштів на лікування, поліпшення харчування, перевезення хворого, оплата протезів, доглядальниці тощо. У разі довготривалої хвороби чи реабілітації – відшкодувати необхідну кількість коштів на майбутнє [2].

Важливим для потерпілого було і призначення ренти чи утримання внаслідок часткової чи повної втрати працездатності, яка встановлювалася за рішенням суду на підставі фахової оцінки стану здоров'я потерпілого. У випадку поліпшення чи погіршення здоров'я потерпілого обидві сторони могли в судовому порядку вимагати збільшення чи зменшення розміру ренти.

Замість ренти суд міг винести рішення щодо одноразового відшкодування шкоди потерпілому. Наприклад, потерпілий прагнув розпочати власну справу, і менше відшкодування становило стартовий капітал, винний одразу був готовий сплатити більшу суму відшкодування, а виплата щомісячної ренти становила б для нього додаткові проблеми (у разі його виїзду чи проживання за кордоном). Розмір відшкодування не міг перевищувати 10-річного розміру щомісячної ренти. Рента, за рішенням суду, могла виплачуватися і за рахунок майна боржника (винного), а також вказувався спосіб виплати (іпотека, депозит тощо) [6, с. 129–132].

Якщо внаслідок спричиненої шкоди настала смерть потерпілого, то відшкодування отримували його спадкоємці за втрату годувальника, якому потерпілий виплачував аліменти чи утримання (дружина, діти, батьки), а також треті особи, які сплачували рахунки за лікування та поховання. Можливість відшкодування моральної шкоди польський законодавець визначав лише в окремих випадках, а саме: пошкодження тіла чи інших розладів здоров'я, які спричинили сильний біль та страждання; смерті близької людини (якщо смерть спричинена протиправними діями чи бездіяльністю); втягнення жінок, неповнолітніх, чи обмежено дієздатних осіб у протиправну діяльність шляхом обману, насильства, підступу, перевищення службових повноважень; образи честі та гідності [8, с. 160].

В останніх двох випадках розмір відшкодування моральної шкоди визначався судом з огляду на психологічний і матеріальний стан потерпілого. Вимогу про вказане відшкодування потрібно було реалізовувати, або хоча б подати судовий позов для такого відшкодування ще за життя потерпілого.

Висновки. Не всі види шкоди передбачені тогочасним польським законодавцем. Так, відшкодування шкоди роботодавцями щодо своїх працівників достатньою мірою врегульовано не було, тобто працівник мав доказувати, що він отримав травму чи інший розлад здоров'я на виробництві й у робочий час, тоді як межі робочого часу законодавчо зазначені не були, а якщо і були, то лише в трудовому договорі, а межі самого відшкодування охарактеризовані лише загальною. У будь-якому разі вимога про матеріальне чи моральне відшкодування належала до волі потерпілого. Законодавець наголосив на відшкодуванні шкоди, спричиненої безпосередньо особі чи власності. Однак розмір та строки виплати моральної компенсації він залишив на розсуд суду, залежно від обставин справи.

1. Gwiazdomorski Jan, Kosiński Stefan, Wajda Aleks. Kodeks zobowiązań. Kraków: Towarzystwo biblioteki słuchaczy prawa U.J., 1935. 189 s.

2. Kodeks zobowiązań. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Dz.U. 1933. Nr 82 poz. 598. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/Doc>

3. Zoll Fryderyk. Prawo cywilne w zarysie. Wydanie 2. Warszawa–Kraków: Nakładem drukarni J. Czerneckiego, 1921. XIX. 303 s.

4. *Longchamps de Berier Roman. Zobowiązania. Lwów: Nakładem Gubrynowicz I Syn, 1934. XXIII. 652 s.*

5. Konic Henryc. Prawo o zobowiązaniach. Zobowiązania szczególne: spółka, pożyczka, skład, umowy losowe, pełnomocnictwo, poręczenie, układy pojednawcze i zastaw. Wykład ustaw, obowiązujących w b. Królestwie Kongresowem, b. zaborach niemieckim i austriackim, na kresach wschodnich, oraz kodeksu szwajcarskiego, Warszawa, 1930. 1120 s.

6. Zoll Fryderyk. Zobowiązania w zarysie według polskiego kodeksu zobowiązań. Podręcznik poddany rewizji i wykonczony przy współdziałaniu Stefana Kosińskiego. Warszawa: Geberthner i Wolff, 1945. XVI. 332 s.

7. Encyklopedia podręczna prawa prywatnego polskiego / pod redakcją F. Zolla i J. Wasilkowskiego. T. 2. Kontrakt dziedziczenia – Księgi gruntowe. Warszawa: Nakładem Instytutu wydawniczego «Biblioteka polska», 1936. 1215 s.

8. Till Ernest. Polskie prawo zobowiązań. Część szczególna. Lwów: Nakładem Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej, 1935. 278 s.

9. O prawie lotniczym. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 marca 1928 r. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/>

10. O ubezpieczeniu od wypadków / opracował Józef Janelli. Wydanie trzecie przejrane i uzupełnione. Lwów: Nakładem Związku Urzędników Zakładu Ubezpieczenia od wypadków, 1926. 320 s.

Onyshko O. B. Pay back of damage in the absence of appearance of obligations according to the Polish civil law (1918–1939 rr.)

The problem of damage reimbursement on the basis of delict, that is unlawful actions committed intentionally or accidentally according to the Polish civil law (1918–1939 rr.) is described in the article. The circumstances in which responsibility for damage reimbursement is imposed on the guilty person for the illegal acts caused by him are defined. The main cases of causing damage in the absence of obligations, conditions of responsibilities are analyzed. The author paid special attention to the characteristic of pay material and moral damage reimbursement.

Depending on the type of a damaged object, the Polish legal doctrine differentiated material damage and damage caused to a person. Material damage was considered to be loss property or benefits that a victim could suffer due to illegal actions or negligence of other people.

Extent of damage compensation depended on identification of the level of guilt (malicious intent, negligence). The first type was violation of property rights, loss of earnings or benefits due to illness or stay in prison, loss or denial of credit because of disclosure of personal information about a person, etc. The damage to the person included: body damage, health disorder, which caused a decrease in labor productivity or ability to work, death, imprisonment, intimate images and their consequences, loss of maintenance (rent), etc.

Possibility of moral damage reimbursement was defined by a polish legislator only in such cases: bodily harm or other health disorders that caused a lot of pain and suffering; death of a loved person caused by illegal activity or inactivity; in case of the involvement of women, underage or disabled persons in illegal activities by the way of violence, deception, excess of official authority; insult of honor and dignity.

Damage reimbursement was not carried out by persons who, according to age, the fact of insanity or physical defects, did not have full capacity and responsibility for their behavior was provided to the third persons according to the law (teachers, educators, medical staff, etc.). Reimbursement have been made by the third persons if according to their own negligence, illegal acts or inactivity, they did not fulfill their obligation to supervise disabled or underage persons.

Key words: reimbursement, damage, obligation, delict, conditions of reimbursement, circumstances of responsibility, guilty person, illegal acts.

Стаття надійшла 17 грудня 2018 р.

УДК 342:97.351.74(477)

Ю. Ю. Пайда

НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВ ЛЮДИНИ І РЕЛІГІЙНОЇ СВОБОДИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Здійснено спробу виявлення найбільш ефективних напрямів імплементації найкращих зразків міжнародного права у сфері регулювання прав людини і релігійної свободи в українське законодавство. З цією метою розглянуто національне законодавство у світлі визнаних нашою державою правових норм, що закріплені у міжнародних нормативно-правових документах. Зроблено висновок, що станом на початок 2019 року Україна приєдналася практично до всіх договорів, які регулюють права людини, і універсального, і регіонального характеру, що зобов'язує модернізувати власне законодавство з увагою на рекомендації ПАРЄ, Венеціанської комісії, регулярно звітувати перед відповідними міжнародними органами про дотримання прав і свобод, які прописані у міжнародних документах.

Ключові слова: релігійна свобода, міжнародно-правові акти, українське законодавство, права людини, імплементація.

Постановка проблеми. Після здобуття незалежності в Україні розпочався процес імплементації зарубіжного досвіду у сфері норма-